

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ В КРАЇНАХ З ПЕРЕХІДНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

В більшості досліджень тіньової економіки головними причинами її існування науковці називають надмірний податковий тиск та великі соціальні відрахування. Однак ряд дослідників (Джонсон, Кауфман, Шлайфер [1], Фрідман [2]) вважають, що дані фактори є справедливими тільки для розвинених країн ОЕСР. Для країн з перехідною економікою набагато більший вплив на формування тіньового сектору спричиняють інституційні чинники, наприклад корупція, недовіра громадян до політичної системи, законодавчий нігілізм. Такі відмінності пов'язані з очікуваннями економічних агентів та їх оцінкою переваг та ризиків роботи в тіні та в легальному полі. Розглянемо найважливіші фактори, які впливають на різні групи у прийнятті їх вибору щодо роботи у правому полі та наслідки таких рішень.

Наймані працівники. Відомі дослідники тіньової економіки Шнайдер і Енсте [4] зазначають, що легальна робота в розвинених країнах пов'язана з такими благами як нормований графік, соціальний захист, страхування, оплачувані відпустки, ранній вихід на пенсію. Сильний соціальний захист, впевненість в забезпеченій старості, захист трудових прав спонукають працівників в розвинених країнах обирати роботу в легальному полі. В той же час в країнах з перехідною економікою працівники в більшості випадків не мають перелічених благ і тому обирають нелегальний сектор, де потенційно можуть отримувати більші доходи. Низькі доходи населення провокують робітників погоджуватися на будь-яку роботу. Такі умови приводять до підвищення соціальної нерівності в суспільстві, обезцінювання людських прав.

Компанії. Як уже зазначалося найголовнішими мотивами компаній працювати в розвинених економіках є високі податкові та соціальні відрахування. В той же час компанії оцінюють для себе ризики працювати за правовим полем, не мати захисту правоохоронних органів. В країнах з перехідною економікою економічні агенти розуміють, що через корумпованість та бюрократію державних органів, недотримання законів, їх права однак не будуть дотримані. Тому більшість вибирає працювати нелегально і не сплачувати податки до бюджету. Однак внутрішній ризик роботи компаній в тіньовій економіці полягає у відсутності доступу до ринку капіталів, що змушує концентруватися на короткострокових, а не на довгострокових і капітальних інвестиціях. Водночас доступ до дешевого людського ресурсу дозволяє таким підприємствам функціонувати завдяки дешевій робочій силі [3].

Держава. В умовах великої частки тіньового сектору держава не отримує значну частку доходів, що впливає на якість державних послуг. Водночас низька якість послуг публічного сектору приводить до небажання економічних агентів платити за них податки, що ще більш загострює ситуацію. Також масштабна тіньова економіка впливає на ефективність макроекономічної політики. В результаті держава фінансує свої видатки за допомогою інфляційної складової, а не надходжень [3].

Кауфман та Каліберда [5] також відзначають наступні риси функціонування тіньової економіки в перехідних економіках:

1. Держава в особі державних підприємств та органів влади також бере участь в нелегальних процесах.
2. Тіньові процеси відбуваються в великих масштабах і є видимими для суспільства;
3. тіньова діяльність ведеться переважно для уникнення тягаря адміністративного регулювання та оподаткування.
4. Функціонування в тіньовій економіці не відрізає компанії від доступності до соціальних послуг та державних субсидій. Це можна пояснити соціалістичною спадщиною.
5. Неофіційна діяльність у країнах з перехідною економікою є відносно чутливою до економічних стимулів уряду (виняток становлять такі види діяльності, які за суті є незаконними).

Таким чином, боротьба з тіньовою економікою в перехідних економіках має враховувати особливості її функціонування в таких країнах. Найголовнішим чинником мають стати

інституційні зміни, такі як боротьба з корупцією, побудова справедливої судової системи, підвищення обізнаності населення щодо їх трудових прав. Економічні агенти мають розуміти, що довгострокові переваги функціонування легального бізнесу будуть значно переважати можливості отримання короткострокових нелегальних доходів від тіньової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Johnson S. The unofficial economy in transition / S. Johnson, K. Daniel, S. Andrei. // *Brooking Papers of Economic Activity*. – 1997. – №2.
2. Friedman E. Dodging the grabbing hand: the determinants of unofficial activity in 69 countries / Friedman E., Johnson, S., Kaufmann, D., & Zoido-Lobaton, P. // *World Bank Discussion Paper*. Washington, DC: The World Bank. – 1999.
3. Yair E. The Shadow Economy in Transition Countries: Friend or Foe? A Policy Perspective / E. Yair, Z. Clifford. // *World Development*. – 2002.
4. Schneider F. Shadow economies: size, causes and consequences. / Schneider F., Enste D. // *Journal of Economic Literature*. – 2000. - №38(1).
5. Kaufmann D. Integrating the unofficial economy into the dynamics of post-socialist economies: a framework of analysis and evidence / D. Kaufmann, A. Kaliberda. // *Policy Research Working Paper Series from The World Bank*. – 1996. – №1691.

Тези підготовлено в рамках фундаментального проекту кафедри фінансів НАУКМА на тему «Методологія та економіко-математичний інструментарій оцінки впливу тіньової економіки та дисбалансів на ринку праці на фінансову стабільність та економічне зростання в Україні».

Вашуленко М.С., Огоновська Г.І.

Студентки 1 курсу магістерської програми, НАУКМА

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Україна має достатній потенціал для розвитку інноваційної діяльності за умов проведення ефективної державної політики. Проте механізм комплексного розвитку інноваційної діяльності в умовах трансформаційної економіки України є недостатньо вивченим. На думку експертів, основною причиною гальмування інноваційного розвитку в країні є дефіцит фінансових ресурсів.

За останні роки ситуація в Україні є такою, що домогтися відчутних результатів в експорті інноваційної продукції та створенні сприятливих умов для інноваційної діяльності вітчизняних виробників не вдається. Українська інноваційна сфера наразі не є привабливою для вітчизняних та особливо іноземних інвесторів, це пов'язано з тим, що можливості держави щодо спрямування фінансових потоків в інноваційний розвиток економіки є дуже обмеженим [1].

Також в Україні досить низькою є патентна активність науково-промислового комплексу, тому що умови правової охорони інтелектуальної власності в Україні не відповідають завданням розвитку національної інноваційної системи, а також немає чіткої системи формування, розгляду та затвердження в органах державної влади та управління програм державного рівня [2].

Розглянемо стан інноваційного розвитку України. Однією з об'єктивних оцінок є аналіз відносної позиції України в світових рейтингах інноваційного розвитку. Так, згідно з Європейським інноваційним індексом Україна входить до групи країн з найнижчим рівнем інновації [3]. За рейтингом міжнародного агентства Bloomberg Rankings у 2016 році Україна посіла 41 з 50 місць.[4] Відповідно до The Global Innovation Index 2016 Всесвітньої організації інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization, WIPO) країна посіла 56 місце, за Innovation Input Sub-Index rankings – 76, Innovation Output Sub-Index rankings – 40 місце [5].

Питома вага підприємств, що впроваджували інновації в останні роки коливається від 10 до 17% загальної кількості підприємств. А питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової досягла свого максимуму ще в 2000 році – 9,4%, у 2015 році – 1,5%, у 2016 збільшилась до 6,4% [6].